
EVEREST

1735

tamadres.com

ALEV ALATLI

1944 İzmir doğumlu olan Alev Alatlı, liseyi Japonya'nın Tokyo kentinde okudu. Ekonomi & İstatistik lisansını ODTÜ, Ekonomi & Ekonometri yüksek lisansını Fulbright bursu ile gittiği ABD, Vanderbilt Üniversitesi'nden (Nashville, Tennessee) aldı. Bilahare, felsefe öğrenimine başlayan Alatlı doktora çalışmalarını New Hampshire, Dartmouth College'de sürdürdü. İlahiyat, düşünce ve medeniyet tarihi üzerinde yoğunlaştı. 1974'te Türkiye'ye döndü; İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde öğretim görevlisi, Ankara Devlet Planlama Teşkilatı'nda kıdemli ekonomist olarak çalıştı. California Üniversitesi (Berkeley) ile ortak psiko-dilbilim çalışmaları yürüttü. *Cumhuriyet* gazetesi ile birlikte *Bizim English* adında bir dergi çıkaran Alatlı, daha sonra Türk Yazarlar Kooperatifinde (YAZKO) başkan yardımcısı olarak görev aldı.

1985 ve 1986 yıllarında Edward Said'in "Haberlerin Ağında İslam" (*Covering Islam*) ve "Filistin'in Sorunu" (*The Question of Palestine*) yayımlandı. Filistin davasını duyurmak üzere yaptığı çalışmalar, 1986'da Tunus'ta sürgünde olan Yaser Arafat tarafından "Özgürlük Madalyası" ile onurlandırıldı. 2006 yılında Rusya'da Mihail Aleksandroviç Şolohov 100. Yıl Edebiyat Ödülü'nü aldı. 2014 yılında edebiyat alanında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nün sahibi oldu. 2005'ten bu yana Kapadokya Meslek Yüksek Okulu mütevelli heyet başkanı görevini sürdürmektedir.

Yayımlanmış ilk telif eseri, *Aydın Despotizmi*'dir ("Despotism of the Intellectuals"). Bunu, 1985'te *Yaseminler Tüter mi Hâlâ?* ("Jasmines Smoke No More!") izledi. Yazarlar Birliği'nin "Yılın En İyi Romanı" ödülünü alan *İşkenceci* ("The Torturer") 1987'de geldi.

İşkenceci, izleyen *Or'da kimse var mı?* ("Is there anybody out there?") dördlüsünün öncüsüydü. 1992'de yayımlanan *Viva la Muerte*'yi, 1993'te *Nuke Türkiye!* ("Nuke Turkey!"), *Valla Kurda Yedirdin Beni* ("You Sure Made Me a Prey to the Wolves") ve *OK Musti, Türkiye Tamamdır!* ("OK Mustafa, Turkey is Dealt With!") izledi.

Kadere Karşı Koy A.Ş. ("Resist Your Fate, Incorporated") 1995'te yayımlandı. 1999'da *Eylül 1998* ("September 1998") isimli küçük bir nesir-nazım denemesini, 2000 yılında *Schrödingerin Kedisi*, *Kabûs* 2001 yılında *Schrödingerin Kedisi*, *Rüya* izledi. *Gogol'un İzinde* ("On the Footsteps of Gogol") üstbaşlıklı nehir romanlarının ilki *Aydınlanma değil, Merhamet* ("Grace before Enlightenment") 2004 sonbaharında çıktı. Bunu *Dünya Nöbeti* ("Sentry for the World") izledi. Üçüncü kitap *Ey ubniyem! Ey ubniyem!*'dir. *Hollywood'u Kapattığım Gün* 2009 yılında, *Beyaz Türkler Küstüler* 2013'te yayımlanmıştır. Kapadokya Meslek Yüksek Okulu Yayınları arasından çıkan *Batıya Yön Veren Metinler* (dört cilt) ve *Bize Yön Veren Metinler* (iki cilt) isimli eserlerde derleyen olarak önemli bir rol üstlenmiştir. Türkiye'de ilk defa yapılan bu çalışma hem Batı'da hem de İslam dünyasında yaklaşık üç bin yıllık bir düşün serüvenine ışık tutmuştur.

Alatlı'nın ayrıca röportajlarından oluşan *Alev Alath ile Türkiye ve Dünya* ("Turkey and the World with Alev Alatlı"), gazete makalelerinin derlendiği 2002 tarihli *Şimdi Değilse, Ne Zaman?* ("If not now, when?"), *Hayır diyebilmeli insan!* (2003), *Hatırla!* (2004) ve *Unutma!* (2006) kitapları bulunmaktadır.

ALEV ALATLI

**BEN BÖYLE
DÜŞÜNÜYORUM!
DEMEKLE OLMUYOR...**

tamadres.com

§

Yayın No 1735

İnceleme 76

Ben Böyle Düşünüyorum! demekle olmuyor...

Alev Alatl

Editör: Mehmet Said Aydın

Kapak tasarımı: Emir Tali

Sayfa tasarımı: Veysel Demirel

© 2018, Alev Alatl

© 2018, bu kitabın tüm hakları

Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: Mart 2018

ISBN: 978 - 605 - 185 - 252 - 2

Sertifika No: 10905

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık

Matbaa Sertifika No: 12088

Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8

Bayrampaşa/İstanbul

Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI

Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 513 34 20-21 Faks: (0212) 512 33 76

e-posta: info@everestyayinlari.com

www.everestyayinlari.com

www.twitter.com/everestkitap

www.facebook.com/everestyayinlari

www.instagram.com/everestyayinlari

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz niyetine...	11
(I) AKLINI BAŞINA TOPLA, MANTIKLI OL!	15
Pencere: <i>Sahici dünya Aristo'nun tanımladığı gibi değil!</i>	16
Pencere: <i>Sahici dünya saçaklı</i>	17
Pencere: <i>Yaşasın! Aklın yolu bir değilmiş nitekim!</i>	18
Pencere: <i>Temkini elden bırakma!</i>	20
Pencere: <i>Buda, Mutezile ve fuzzy mantık</i>	20
Pencere: <i>Hoca Nasrettin mantığıyla akıllı bilgisayarlar</i>	22
Pencere: <i>Hadi, baştan alalım!</i>	24
Pencere: <i>Herkes bir yana eski Yunan bir yana</i>	25
Pencere: <i>“Bilgi” dedikleri saygısız saçmalıklardan uzak dur!</i>	27
Pencere: <i>Determinizm ya da “belirlenimcilik”</i>	29
Pencere: <i>“Ne Atina, ne de Kudüs”</i>	30
Pencere: <i>Principia, 1687</i>	31
Pencere: <i>“Aydınlanma” zihniyetini klasik fiziğe borçluyuz</i>	32
Pencere: <i>Meğer biz uyurken ikinci Aydınlanma çağına girivermişiz...</i>	34
Pencere: <i>Zaman “Bütüncül Düşünce” zamanı</i>	35
(II) DÜŞÜNCENİN BÜYÜSÜNE KAPILMADAN	39
Pencere: <i>Başlangıç noktamız, şuur</i>	39
Pencere: <i>Göreceli bir kavram olarak, şuur</i>	40
Pencere: <i>Beyin kabuğu (korteks) ve şuur</i>	41
Pencere: <i>Anadil ve şuur</i>	41

Necefli Maşrapa!.. <i>Yabancı dil aracılığı ile eğitim</i>	42
Pencere: <i>Kelimelerle düşünmek, geçmiş ve gelecek</i>	47
Pencere: <i>Kelimelerle düşünmek ve akıl yürütmek</i>	47
Pencere: <i>Kelimelerle düşünmek ve anlamak</i>	48
Pencere: <i>Kelimelerle düşünmek ve dilbilgisi</i>	48
Pencere: “ <i>Düşünce</i> ” isim’dir, “ <i>düşünmek</i> ” fiil	49
Pencere: “ <i>Düşünmek</i> ” fiilinin kadim nesnesi “ <i>hayat</i> ”	50
Pencere: “ <i>Düşünmek</i> ” ve evrim	50
Necefli Maşrapa!.. “ <i>Yeni Bir İnsan Türü</i> ” yaratmak	51
(III) AKLIN EZELİ ÖLÇÜSÜ	55
Pencere: <i>Mizan-ül akl, aklın ölçüsü, mantık</i>	55
Necefli Maşrapa!.. <i>Hüküm, ahkâm</i>	55
Pencere: “ <i>Akl</i> ”ın tanımı da tek değil	56
Pencere: <i>Düşünmek eyleminin farklı temelleri</i>	57
Pencere: <i>A priori vs a posteriori</i>	58
Pencere: <i>A priori hükümler</i>	58
Pencere: “ <i>Düşünce</i> ” ve <i>Aydınlanma</i>	60
Necefli Maşrapa!.. <i>Müslümanlar hep oradaydı</i>	60
Pencere: <i>Akıl yürütme, Öklid-Aristo, iki rakip gelenek</i>	62
Pencere: <i>Yerel gözlemlerden evrensel gerçeklere</i>	63
Necefli Maşrapa!.. “ <i>Vahiy</i> ”e karşı <i>Aristo mantığı</i>	64
Pencere: <i>Aristo kökenli mantık ve dinî inançlar</i>	65
Necefli Maşrapa!.. “ <i>İman, Mantık ve Din</i> ”	66
Pencere: <i>Akıl yürütmek ve Kelâm ilmi</i>	68
Necefli Maşrapa!.. <i>İsnat, ictihat, determinizm</i>	69
Pencere: <i>Şarhî mantık, nazari kıyas, tümevarımsal mantık, İbni Sina</i>	70
(IV) TEMEL KAVRAMLAR	73
“ <i>Argüman</i> ” nedir?	73
Necefli Maşrapa!.. <i>Sezer-Ecevit, geçersiz argüman örneği</i>	77
“ <i>Öncül</i> ” neye denir?	79
“ <i>Vargı</i> ” nedir?	80
“ <i>Çıkarsama</i> ” nedir?	80
Her “ <i>doğru</i> ”, “ <i>geçerli</i> ” değildir	82

Tümdengelsel Argümanlar	83
Tümevarımsal Argümanlar	85
Haber ve Dilek Kipleri	88
(V) LAF OLA, BERİ GELE!	91
Mehmet Sayım Karacan'dan.....	91
Safsata neye denir?	94
Biçimsel Safsatalar	94
Serbest Safsatalar	96
A. Belirsizlik Grubu	97
A1. Cinaslı Safsata, “ <i>Fallacy of Equivocation</i> ”	97
A2. Vurgulama Safsatası, “ <i>Fallacy of Accent</i> ”	97
A3. Çok Anlamlılık Safsatası (<i>Fallacy of Amphiboly</i>)	98
Necefli Maşrapa!.. <i>Ezop dili</i>	100
B. Hatalı Kıyas Grubu	100
B1: Ezkaza Safsatası (<i>Fallacy of Accident</i>)	101
B2: Genelleştirme Safsatası (<i>Fallacy of Converse Accident</i>)	102
<i>Necefli Maşrapa!</i>	104
C. Adam Karalama Grubu	106
C1. Dolaylı Adam Karalama (<i>Circumstantial Ad Hominem</i>)	107
C2. Sen kendine bak! (<i>Ad Hominem Tu Quoque</i>)	108
C3. Konuyu Saptırma Safsatası (<i>Poisoning The Well</i>)	109
D. Hatalı Sınıflandırma Grubu	111
D1. Terkip Safsatası (<i>Fallacy of Composition</i>)	111
D2. Ayırıştırma Safsatası (<i>Fallacy Of Division</i>)	111
E. Konunun Özünü Kaçırma Grubu	112
E1. Kısır Döngü Safsatası (<i>Petitio Principii</i>).....	112
E2. Alakasız Sonuç Safsatası (<i>Irrelevant Conclusion</i>)	113
E3. Korkuluk Safsatası (<i>Fallacy of the Straw-Man</i>)	114
E4. Alakasız Amaç Safsatası (<i>Fallacy of Irrelevant Purpose</i>)	116
E5. Cambaza bak! (<i>Fallacy of Red Herring</i>)	116
F. Şaşırtma Grubu	117
F1. Olsa da bir, olmasa da bir! (<i>Fallacy Of The Beard</i>)	117
F2. Sahte Açmaz (<i>False Dilemma</i>)	118
F3. Tecahülü Arifane (<i>Argumentum Ad Ignorantiam</i>)	119

F4. Felaket Tellallığı (<i>Fallacy of Slippery Slope</i>)	120
F5. Giriift Soru (<i>Complex Question</i>)	121
F6. Köşeye Sıkıştırma (<i>Plurium Interrogationum</i>)	123
F7. Başka Çare Yok! (<i>Fallacy of Limited Alternatives</i>)	124
G. Tartışmalı Neden Grubu	125
G1. Yanlış Sebep Safsatası (<i>Non causa pro causa</i>)	125
G2. “Öncesinde” Safsatası (<i>Fallacy of “Previous This”</i>)	127
G3. Müşterek Etki (<i>Joint Effect</i>)	127
G4. Devede Kulak Safsatası (<i>Genuine but Insignificant Cause</i>)	128
G5. Bağlılaşım/illiyet hatası (<i>Correlation/Causation error</i>)	128
G6. Giriift Nedenler Safsatası (<i>Complex Cause</i>)	129
H. İstatistiksel Hata Grubu	130
H1. Yetersiz Örneklem (<i>Fallacy of Insufficient Sample</i>)	130
H2. Kötü Örneklem (<i>Unrepresentative Sample</i>)	131
H3. Yanlış Benzetme Safsatası (<i>False Analogy</i>)	132
H4. Özensiz çıkarım (<i>Slothful Induction</i>)	133
H5. Saptırma Safsatası (<i>Fallacy of Slanting</i>)	134
H5. Kumarbaz Safsatası (<i>Gambler’s Fallacy</i>)	134
I. İcazet Grubu	135
I1. Bir Bilen Safsatası (<i>Appeal To Authority</i>)	135
I2. Nitelsiz Kaynak (<i>Fallacy Of Unqualified Source</i>)	136
I3. Yaygın Mutabakat (<i>Consensus Gentium, Appeal to Belief</i>)	137
I4. Yaygın Tutum (<i>Appeal To Common Practice</i>)	137
I5. Grup Baskısı (<i>Bandwagon veya Peer Pressure</i>)	138
I6. Faydacı Safsata (<i>Pragmatic Fallacy</i>)	139
I7. Yaranma Safsatası (<i>Appeal to Personal Interests</i>)	139
I8. Dayatma Safsatası (<i>Fallacy of ‘is’ to ‘ought’</i>)	140
I9. Mazruf Değil Zarf (<i>Style Over Substance</i>)	141
I10. Genetik Safsata (<i>Genetic Fallacy</i>)	141
J. Duygulara Hitap Grubu	141
J1. Tehdit Safsatası (<i>Argumentum Ad Baculum, Fallacy From Force</i>)	142
J2. Acındırma Safsatası (<i>Argumentum Ad Misericordiam</i>)	142
J3. Önyargılı Dil Safsatası (<i>Prejudicial Language</i>)	143
J4. Özel Mazeret Safsatası (<i>Fallacy of Special Pleading</i>)	144

(VI) MANTIĞIN ÜÇ TÜRÜ	147
Pencere: “Değişmeyen tek şey değişimdir”, Lao Tzu, Heraklit	148
Pencere: “Düşünce” karşıtları ile doğrudur”, Kant, Hegel, Marx	149
Pencere: <i>Diyalektik ve münazara</i>	151
Necefli Maşrapa!.. <i>Münazara, belagat, dilbilgisi üçlüsü</i>	151
Pencere: <i>Hegel ve “Mükemmel Celâlettin Rumi”</i>	152
Pencere: <i>Hegel, Marx ve Engels</i>	153
Necefli Maşrapa!.. <i>Diyalektiğin Üç Yasası</i>	153
Necefli Maşrapa!.. “Tanrı’da erime”nin matematiği	154
Necefli Maşrapa!.. “Suyun Diyalektiği”	155
Pencere: <i>Diyalektik materyalizm</i>	156
Pencere: <i>Diyalektik ve Yeni Fizik</i>	157
Pencere: <i>Çok-değişkenli mantık ve Saçaklı mantık</i>	157
Pencere: <i>Köle-sahip, kapitalist-proleter, patron-akıllı makina</i>	158
Necefli Maşrapa!.. <i>Lotfi A. Zadeh</i>	160
(VII) CESUR YENİ DÜNYA (Hafazanallah!)	161
Pencere: <i>İkinci Aydınlanma ve Yeni Kozmoloji</i>	161
Pencere: <i>Bilim matematiğin izinden gider</i>	163
Pencere: <i>Tanrı, bütün bunların neresinde?</i>	164
Pencere: <i>Tanrı, “Kanişsa karesi” gibi mi?</i>	166
Pencere: <i>Tanrı malumat mıdır?</i>	167
Pencere: <i>Tanrı matematiği yazandır</i>	168
Pencere: <i>Kâinat devasa bir bellek çipi olamaz mı?</i>	171
Pencere: <i>Aristo mantığını aşmak için kurallarını kırmalıyız!</i>	172
Pencere: <i>Ölüm bir mühendislik probleminden ibarettir</i>	174
Pencere: <i>Kıyamet alameti olmasın bütün bunlar?</i>	175

BEN BÖYLE DÜŞÜNÜYORUM! DEMEKLE OLMUYOR...

Önsöz niyetine...

“Savaşta kazandık ama masada kaybettik” diye neredeyse övünerek söylediğimiz bir söz vardır. Kanımızın son damlasına kadar vuruşuruz, dünya kadar şehit veririz. Sonra bir de bakarız ölen öldüğüyle, giden gittiğiyle kalmış. Başladığımız yerde, hatta belki de başladığımız yerin gerisinde kalmışız.

Bu söylediğim sadece savaş bağlamında geçerli değildir. Milli eğitimden, adli sisteme, silahlı kuvvetlerden, kültür kurumlarına kadar daha iyi, daha işlevsel bir sistem kurmak için savaş veririz. Buradaki zayıflık da amansızdır, ne bakanlar, ne akademisyenler, ne bürokratlar harcanır; hiç yaşamamış gibi olurlar. Tek tek baktığımızda, ne donanımları, ne iyi niyetleri bağlamında eksikli değil, aksine çoğu sıradışı insanlardır. Bir Oktay Sinanoğlu’nu, Aytunç Altındal’ı, Bülent Gültekin’i, burada sayamayacağım daha nicelerini düşünün.

Masa, bize iyi gelmez. En yetkin, en bilgili insanları bir masa etrafında, bir şûrada, sempozyumda veya komisyonda toplayın, soruların cevapsız, argümanların sonuçsuz, tekliflerin havada kaldığını görürsünüz. Nihayetinde bir sonuç bildirgesi yayımlanır ama mecburen yayımlanan bir bildirgedir, hemen hiçbir zaman delegelerin içlerine sinen ortak karar yansıtmaz. Ortak karar yansıtmadığı gibi, hasıraltı edilir, uygulamaya da konmaz, çünkü argüman sahibi hariç, alınan kararın elinden tutanı, destekleyeni, alanda işleme koyanı çıkmayacağı bilinir. İyi de, neden? Neden bir karara son şeklini veremez, sürüncemede bırakmayı yeğleriz? Kendi önerimizi bizzat kendimiz kusurlu bulduğumuz için olabilir mi? Bence öyle.

Bir konuyu tartışırken belli kural ve yöntemlere uyulması gereğini unuttuk. Akıl yürütmenin, muhakemenin birtakım kuralları olduğunu, bu kuralların matematik kurallarına benzediğini unuttuk. Nasıl ki matematik kurallarına uymayan bir matematikçi düşünülemez, mantık kurallarına uymayan bir konuşmacı, bir öneri sahibi de düşünülemez. “Ben böyle düşünüyorum!” demekle olmuyor. Lakin nice yıllar var ki, “münazara” sözcüğü dilden düştü. “Safsata” sözcüğü ise her nedense yobazlıkla özdeşleştirildi, batıl inanç anlamında kullanılır oldu. Oysa akıl yürütme yetisinin hatalı kullanımı anlamına gelir, bir yöntem sorunundan ibarettir, safsata. Dinle, imanla, inançla ilgisi yoktur. Başta Türkçenin kötü kullanımı olmak üzere, eksik bilgi, önyargı, duygusallık, acelecilik, özensizlik, aşırı genelleme, duygu sömürüsü gibi nedenlerden kaynaklanır. Safsata kural olduğunda, kusurlu akıl yürütme ile kişisel husumet arasındaki fark görülemez olur.

Konuşanların birbirine sırt çevirdiği kısır ortamı, dolaylı karalama, sahte açmaz, tecahülü arifane, felaket tellallığı, girift soru gibi laf cambazlıkları dolduruyor. Sanmam ki, bu terimlere aşina olasınız. Oysa gece gündüz televizyondan, basından, siyasilerden, hatta maalesef yakınlarımızdan yayılan temelsiz ahkâmın farkında olmamanız mümkün değil. Öyleyse, sorgulayın.

Başta konuştuğunuz Türkçe olmak üzere, fikirlerinizi, tercihlerinizi, size söylenenleri ya da duyduklarınızı illa ki sorgulayın. Bıkmadan, üşenmeden, yılmadan sorgulayın. Sosyal medya münazaraya elveren bir mecra değildir, twite laf yetiştirmekle kaybedeceğiniz zamanı, mesela *ad hominem* safsata nedir onu öğrenmeye ayırın. Türkçede “Dolaylı Karalama” deriz, öneriyi değil, öneriyi yapana kişisel saldırıdır. Siyasiler pek meraklıdır, biri diğerinin fikrini beğenmiyor olsun, yaptığı öneriyi karşı argümanlarla çürütmek yerine muhababının kişisel bir kusurunu didikleme seçer. “Üçüncü köprüünün güzergâhı yanlış, zaten senin damadın da asker kaçağı” gibi, ne köprüye, ne de silahlı kuvvetlere faydası olan argümanlardır, bırakın uğraşmayın. Gördüğünüzde tanıyın. Dolduruşa gelmemeyi öğrenin. Kendiniz de yapıyorsanız, yapmayın. Ağızınızdan çıkanı kulağınız duysun.

ÖNSÖZ

İleriki sayfalarda elliyi aşkın “safсата türü” göreceksiniz. Örnekler neredeyse yirmi yıl öncesinden, nedeni de günlük polemige girip, konuyu saptırmak istememenden. Siz bakın Facebook'ta, haberlerde, gazete sütunlarında hatta arkadaş sohbetlerinde daha ne örnekler bulacaksınız. Dediğim gibi, duyduğunuz, gördüğünüz her şeyi sorgulamayı öğrenin, buna ileriki sayfalarda sunduğum “safсата” biçimleri de dahil! Göreceğiniz gibi, aklın yolu da bir değil. Aristo kökenli argüman da var, Marksist argüman da var, “fuzzy” argüman da var. Elbette, bu çalışma sizi konunun uzmanı yapmayacaktır ama farkındalık sağlamanıza yardım edecektir diye umuyorum. Aslına bakarsanız 2001 yılında ilk e-posta grubumuzu kurduğumuzdan bu yana umuyorum.

Sunumda kullandığım “pencere”ler dikkatinizi çekecektir. Windows işletim sisteminin yolundan gidip, safsataları birbirlerinden ayırmak yolunu seçtim. Bir de “Necefli Maşrapa” diye bölümler var. Necefli Maşrapa da ne diyeceksiniz. “Necefli Maşrapa” tek kanallı televizyon yani TRT döneminde yayın kesildiğinde ekrana gelen görüntüydü. Resmin altına “14.Yüzyıl Necefli Maşrapa” yazar, başka da bir açıklama yapmazlardı. Ben araya anametni açıklayıcı malumatı sokarken kullandım. Siz isterseniz kapatın, bir sonraki pencereden devam edin. Her halükârda öğrenme alışkanlıklarımızı değiştirmek kolay olmuyor. Bireysel idrak bugünden yarına oluşmuyor. “Gerçek”e ulaşmak sabır, cesaret ve zaman istiyor. Ne var ki, zaman, rahat ve huzurlu olma zamanı değil. Zaman, gecemizi gündüzümüze katma zamanı. Mükâfatımız, nasıl bir dünyada yaşadığımızı üç aşağı beş yukarı kestirmek olacaktır.

Şimdi bakıyorum da, bu kitabın Destek Yayınları'ndan çıkan ilk versiyonunu yazalı da on yıl olmuş. O günlerde “Murat Emre, anlayacaktır. Zeynep Lâl, henüz çok küçük” diye not düşmüşüm. İkisi de büyüdü, şükürler olsun. Anlayacaklardır.

Şubat, 2018
Beykoz

(I)

AKLINI BAŞINA TOPLA, MANTIKLI OL!

“Zekâ, ham akıldır, yetmez.” Eyvallah. “Terbiye edilmemiş akıl atıl kalır.” Peki. “Aklın ölçüsünü tutturamamış düşünce nafiledir.” Nasıl, yani? “Aklını başına topla, mantıklı ol!” Olayım, da, nasıl olayım?!

Uzun yıllar büyüklerimden, sonra da bizzat kendi iç sesimden bir ömür boyu dinlediğim tembihler bu yazdıklarım. Söz dinlemeye de razıyım ama akla ölçü dayatan kim, onu bilmek istiyorum. “Mantık, kızım, mantık!” diyorlar, “Aklın ölçüsü, mantık; eskilerin ‘*mizan-ül akl*’ dedikleri ‘mantık.’ Akıl yürütmenin olmazsa olmazı, mantık; düşünmenin tuğlası, demiri, çimentosu mantık, onun da olmazsa olmazı Türkçe.”

Yıllar yıllar sonra berbat bir kış gününde, Bart Kosko adında bir adamla tanıştım. 1993 olmalı, Kosko otuz üç yaşındaydı. Bu defa da o, “Bir gün bilimin doğru olmadığını öğrendim!” diye başladı, “gününü hatırlamıyorum ama dakikasını hatırlıyorum. 20. yüzyılın tanrısı, bundan böyle tanrı değildi. Bir yanlışlık vardı ve bilimle uğraşan herkes bu yanlış yapıyordu. Bir şey ‘*ya doğrudur ya da yanlış*’ diyorlardı. Neyin doğru, neyin yanlış olduğundan her zaman emin olamıyorlardı. Emin oldukları tek şey vardı, o da bir şeyin *ya doğru ya da yanlış* olduğuydu. Çimenin yeşil olup olmadığını, atomların titreşip titreşmediklerini ya da Maine eyaletindeki göllerin sayılarının tek mi çift mi olduğunu söyleyebiliyorlardı. Bu iddiaları, matematik ya da mantıktaki iddiaları gibi kesin iddialardı. Tümüyle doğru ya da tümüyle yanlış. Siyah ya da beyaz. 1 ya da 0. Oysa söylemleri derece meselesiydi. Olguların hepsi derece meselesiydi. Olgular her zaman bir ölçüde *fuzzy* veya müphemdi, asla kesin değil. Siyah-beyaz olan bir söylem vardysa, o sadece matematikte geçerliydi; ve matematik yapay bir kurallar ve semboller sisteminden ibaretti.

Ne ki, bilim adamları *gri* ya da *fuzzy* olguları matematiğin siyah-beyaz verileriymiş gibi ele almaktan vazgeçmiyorlardı. Dünyaya dair olup da, yüzde 100 doğru ya da yüzde 100 yanlış olduğu ispat edilmiş tek bir olgu yoktu ki! Yine de, bu böyledir diye ısrar ediyorlardı. Yanlış olan da buydu. İçime bir kurt düştü. Şüphelenmeye başladım: Bilim adamları mantık ve matematikte pekâlâ da yanılıyor olabilirlerdi. Bu yanlışlarını bağnaz bir tarikatın inatçı ruhbanı gibi ısrarla sürdürüyor olabilirlerdi. Anlaşılan oydu ki, bilim adamlarına *gri* bir dünyanın var olduğunu kabul ettirmek, sadece bilimsel yetkinliğin ötesinde siyaset bilgisi de gerektiriyordu. 1921 Bakû doğumlu Profesör Lotfi A. Zadeh, hem matematiği, hem de diplomasiyi bilen ender yetenekli adamlardan birisiydi.”

Pencere: *Sahici dünya Aristo'nun tanımladığı gibi değil!*

Kosko'nun yazdıklarını onlarca kez okudum. Hayatta en hakiki mürşit bilim değildir, demiyordu. Mürşit olduğunu sandığımız “*siyah-beyaz bilim*”de bir yanlışlık var diyor, yanlışın köklerini 2500 yıl öncesine sürüyordu. Şöyle bir şey:

Batı zihniyetini şekillendiren, parametrelerini, doğru-yanlış cetvellerini tanzim eden eski Yunan. Demokritos'un (MÖ 460-370) kâinatı atomlar ve boşluktan ibaret. Eflatun'un (MÖ 427-347) dünyası keskin üçgenlerle dolu. Aristo'nun (MÖ 384-322) mantığı, siyah-beyaz kurallarla. Aristo'yu izleyen kuşaklar, akli ve kâinatı onun mantığı ve bilimsel eğilimleri doğrultusunda algılamaya devam ettiler. Çağdaş bilim, matematik, mantık ve kültür, dünyanın siyah-beyaz olduğu ve bu niteliğinin değişmediği esası üzerine kuruldu. Ağızımızdan çıkan her hüküm, *ya doğru ya da yanlış*. Her yasa, her yönetmelik, her kural, *kesin*. Dijital bilgisayarın 0-1 ikili sistemi, siyah-beyaz dünya anlayışının zaferi sanki. Bir şey ya öyledir, ya da değildir. “Ya A, ya da A değil”.

Gökyüzü ya mavidir ya da mavi değildir. Hem mavi hem de mavi değil olamaz. “Doğru düşünme” sanatı, iki bin yıldır Hazret'ten soruluyor.